

A SÓDERGÖDÖRBŐL LIVERPOOLIG

ÍRTA: Varga István

Sas József és felesége Schleisz Gizella két gyermekükkel, az akkor hét éves Gizellával és az öt éves Józseffel, a forradalom leverése után hagyták el Magyarországot. Útjuk Liverpoolig vezetett, ott telepedtek le, ott rendezték be életüket. A szülők sajnos már nincsenek az élők sorában, de családból Gizelle Tilley (született Sas Gizella) vállalkozott rá, hogy válaszol kérdéseimre. Az interjú a távolságra való tekintettel levelezés formájában történt. Bár Gizella beszél magyarul, de az írás nem az erőssége, így az angol nyelvet használtuk.

■ *Meséljen a családjáról, szüleiről, nagyszüleiről!*

■ Édesapám egy sok gyermekes családban, tizenharmadikként született 1923. május 20-án. A nagyapám kőműves volt és az Eszterházy (ma: Régi Palotai) utcában laktak. Apám géplakatosként a vasútnál dolgozott, gőzmotorokat javított. Ennek köszönhető, hogy a világháborúban nem kellett bevonulnia katonának. Édesanyám 1925. október 3-án született, volt egy nővére, Manyika és egy bátyja, Ferenc. Schleisz nagyapám 1929-ben, 34 évesen meghalt. Édesanyám mindössze 4 éves volt ekkor, így nem is maradt túl sok emléke az apjáról. Nagymamám egyedül nevelte fel a három gyermeket. A piacon árult gyümölcsöt, ebből éltek meg úgy ahogy. Édesanyám mesélte, hogy mind a három gyereknek segítenie kellett és ezért reggelente nagyon korán kellett felkelniük. Szüleim 1946-ban házasodtak meg és József öcsémmel mi ketten Magyarországon születtünk.

■ *Hol laktak?*

■ Schleisz nagymamám a Régi tér 5-ben lakott és a szüleim az esküvőjük után ide költöztek egy külön szobába. Én is itt születtem és itt is laktunk, amíg el nem hagytuk Magyarországot 1956-ban.

Még ma is emlékszem a szobára, ami egyszerre volt konyha és hálószoba. Volt benne egy asztal, ahol ettünk, egy nagy szekrény és egy nagy ágy, mind a négyen abban aludtunk.

■ *Milyen emlékei vannak ebből az időből?*

■ Szegényes körülmények között éltünk. A házban többen is laktunk. A nagymamának volt egy szobája, az ő nővére is ott lakott egy másik szobában, és volt egy szobája az édesanyám nővérének is a férjével és két gyermekével. Nem volt vezetékes víz a házban, emlékszem, hogy vödörökkel át kellett menni a ház előtti téren hogy vizet hozzunk. A WC hátul volt az udvarban. Ennek ellenére boldog napok voltak. Sokat játszottunk az unokatestvéreimmel. Minden vasárnap meglátogattuk a Sas nagyszülőket, akik nagyon közel laktak hozzánk, és az iskolát is itt kezdtem el.

■ *Emlékszik-e az 1956-os eseményekre? Tudja, hogy édesapja részt vett-e benne valamilyen formában?*

■ Annyit tudok, hogy édesapám tagja volt egy csoportnak, amelyik minden este összegyűlt és puskákkal, pisztolyokkal az oroszokra vadászott, mint a mesterlövészek. Én hét éves voltam akkor és emlék-

**Id. Sas János és családja
Rákospalotán 1910 körül**

A FOTÓ A CSALÁD TULAJDONA

szem, hogy a fegyverek az árnyékszékben voltak elrejtve, néhány laza téglá mögött. Egy éjszaka valamilyen udvari mozgolódásra ébredtem és az ablakon kinézve édesapámat puskával a kezében láttam. Úgy tűnt, hogy hetekig tartott. Mindenki ideges és feszültség volt a családban, de én mint gyerek, nem értettem, hogy mi történik. Emlékszem egyszer tankok dübörögtek be az előttünk lévő térre, ahol mi olyan gyakran játszottunk és lezavartak bennünket egy közeli pincébe. Sokan voltunk ott, és csak akkor jöhettünk elő, amikor a tankok eltűntek.

■ *Tudja-e, hogy édesapja miért csatlakozott ez említett csoporthoz? Mik lehettek azok a tényezők amelyek oda vezettek, hogy fegyvert fogjon az oroszok ellen?*

■ Nem tudom megmondani, hogy miért vett fegyvert a kezébe, sohasem beszélt erről. Azt azonban tudom, hogy haláláig szenvedélyesen gyűlölte az oroszokat és édesanyám is ugyanígy érzett.

■ *Mikor és hogyan hagyták el az országot?*

■ Karácsony volt, késő éjszaka a szüleim azzal keltettek fel, hogy nagyon csöndben ki kell osonnunk a házból, mert az ajándékaink a nagybácsinknál vannak a Balatonnál, és oda kell utaznunk, hogy megkaphassuk. Azon éjszakán mind a négyen útnak indultunk egyetlen táskával anélkül, hogy a család többi tagja tudta volna, hogy elmentünk. Később értesültem arról, hogy apám neve rajta volt egy listán, amelyen azok szerepeltek, akiről úgy tudták, hogy harcoltak az ellenállásban és az oroszok másnap reggel érte jöttek volna. Apám egyik bátyja a hadseregben szolgált és értesíteni tudta apámat erről. Nem volt más lehetőség, menni kellett. Az utunkra ma is

tisztán emlékszem és nem hiszem, hogy valaha is elfelejteném. Egy nagyobb csoporttal tartottunk, volt köztük egy házaspár egy egészen kis csecsemővel. Egy hétig gyalogoltunk, bujkáltunk. Nagy hó volt és mi csak mentünk egész éjszaka. Nem volt élelmünk, bőrig áztunk, majd megfagytunk, nappal elhagyott pajtámban bujkáltunk, éjszaka vonatsínek mentén haladtunk, és ha jött egy vonat, a hóban kellett elbújnunk, mert vonatokon keresőlámpák voltak, amikkel a menekülő embereket keresték. Végül eljutottunk egy gazdátlan öreg malomhoz, ahol volt egy ember, aki vállalta, hogy elvezet bennünket a határhoz. Ahogy mentünk keresztül egy erdőn, katonák állítottak meg bennünket, három orosz és két magyar katona. A vezetőnk elfutott, mindnyájunkat hátrahagyva. A katonák pénz fejében megengedték, hogy továbbmenjünk. Az orosz katonák elmentek, a két magyar csatlakozott a csoportunkhoz és velünk jött. Eltévettünk, nem tudtuk hol vagyunk, nem tudtuk merre van a határ. Voltak akik feladták és

Édesanyám menyasszonyi ruhában, Rákospalota 1946

A FOTÓ A CSALÁD TULAJDONA

visszafordultak. Emlékszem, ahogy apám az 5 éves öcsémmel a nyakában egyik kezével anyámat, másikkal engem tartva megyünk át egy sérült hídon egy folyó felett. Nagyon veszélyes volt, de megcsináltuk. Ausztriában egy menekülttáborba kerültünk, ahol nagyon sokan voltak. Néhány hét múlva mentünk át egy németországi táborba és onnan jöttünk Angliába.

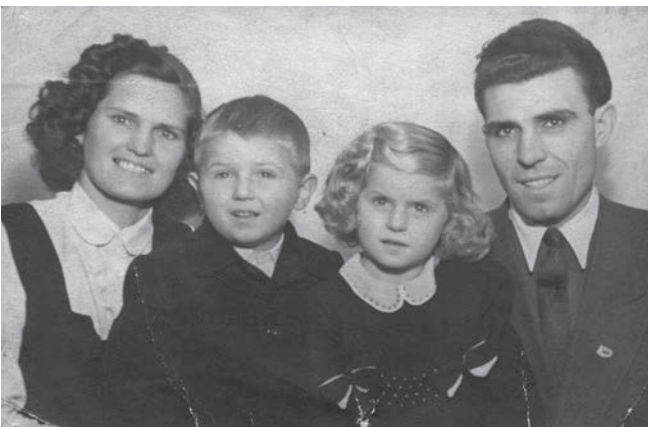
■ *Miért választották Angliát?*

■ Nem ez volt édesapám elsődleges célpontja, de az öcsém ételmérgezésben majdnem meghalt a táborban, és ezért apám úgy döntött, hogy az első lehetőséget kihasználja, amivel a táborból kikerülhet. Így kerültünk Angliába. Hajóval érkeztünk Doverba, ahol zöld emeletes buszok vártak bennünket, hogy a menekülteket elszállítsák Londonba, Manchesterbe és Liverpoolba. Mi Liverpoolba kerültünk.

■ *Hogy alakult az életük az új hazában?*

■ Liverpoolban egy szép hostelban laktunk. Volt egy külön szobánk, de a konyhát és a fürdőszobát közösen használták a lakók. Kezdetben nagyon nehéz volt, de aki dolgozni akart az sok segítsé-

get kapott. Apám is gyorsan munkához jutott a szakmájában, amihez szerencsére nem kellett túl sok nyelvtudás. Egy családi vállalkozás, amelyik vasúti tartálykocsik javításával foglalkozott, felvette próbaidőre, aztán ott ragadt. Sajnos 4 hónappal később a hostel bezárt és Manchesterbe kellett költöznünk egy másikba. Mivel apámnak akkor már volt munkája, nem jött velünk, hanem egy szobát bérelt a városban. Heti 7 napot dolgozott és csak kéthetente látogatott meg minket. A manchesteri körülmények rosszabbak voltak, mert csak néhányan voltak olyan szerencsések, hogy saját szobát kaptak. Mi nagy hálótermekben, emeletes ágyakban aludtunk. Másfél évig külön laktunk, mi Manchesterben, apám Liverpoolban, aki ezen idő alatt annyi pénzt meg tudott spórolni, hogy a helyi parlamenti képviselő segítségével részletre meg tudta venni a házunkat, amelyben négy hálószoba, két nappali, konyha, belső WC és fürdőszoba is volt. Ez egy palota volt 1958-ban! Az öcsém és én a helyi iskolába kezdtünk járni, de senkivel sem tudtunk beszélni, mert senki sem tudott magyarul. Ráadásul a gyerekek csúfoltak, mert mi annyira különböztünk tőlük. Édesanyám úgy öltöztetett bennünket, mint ahogy azt Magyarországon tette volna és ezzel kiríttunk a többiek közül. Sokat sírtunk, de mindez erőssé és határozottá tett bennünket. A nyelvet viszonylag gyorsan elsajátítottuk, utána már könnyebb volt. Ahogy rendeződött a család élete még két testvérem született, 1960-ban John és 1962-ben Etel. A családi életünk jónak volt mondható, bár édesapám nagyon szigorú volt mindnyájunkkal. Édesanyám, bár szeretett volna, nem mehetett el dolgozni, apám nem engedte, mert olyan régimódi volt. Így ő az otthoni munkát végezte, ezért igazából meg sem tanult angolul, hiszen otthon magyarul beszéltünk. Bennünket

Családi kép szüleimmel

A FOTÓ A CSALÁD TULAJDONA

Édesapám havi rendszerességgel pénzt is küldött haza a nővérenek, hogy viselje gondját a szüleinek. Édesanyám mindvégig tartotta a kapcsolatot nővére gyermekeivel, de megszakadt a kapcsolat, amikor ő meghalt.

■ Voltak-e azóta az óhazában?

pálcával nevelt, ahogy őt is neveltek annak idején. Tinédzser koromban fel is lázadtam, hiszen láttam, hogy Angliában mennyire más volt mindez. Túljutottunk ezen is és nagyon összetartó családdá váltunk. Mi négyen testvérek ma is közel élünk egymáshoz és rendszeresen találkozunk. Apám 1988-ban, 65 éves korában ment nyugdíjba, mindvégig annál a cégnél dolgozott, amelyik munkát adott neki a lelegején. Addigra mi, gyerekek mind elköltöztünk, saját házuk és családjuk van.

■ Hogyan tudták tartani a kapcsolatot a magyarországi rokonokkal?

■ Kezdetben csak a levelezés volt az egyetlen lehetőség. Rendszeresen jöttek-mentek a levelek, de sokkal egyszerűbb lett a kapcsolattartás, amikor már telefonálni is lehetett.

A testvéreim születése után édesapámnak sikerült Schleisz nagymamámot elhozni Angliába. Elküldte neki a jegyet és mi autóval mentünk érte Doverba a komphoz. Hat hetet töltött nálunk. A nagy igazából sohasem bocsátotta meg apámnak, amiért elvette tőle a családot, de beletörődött, mert tudta, hogy anyám nagyon szereti az apámat, hiszen csak így vehette azt a bátorságot és elszántságot, amivel maga mögött hagyott mindent és mindenkit.

■ Én voltam az első, aki visszatért Magyarországra. 1972-ben a férjemmel autóval mentünk, mert a repülő nagyon drága volt. Anyám az édesanyja temetésére repült vissza 1981-ben. Apámat viszont, bár nagyon hazafias érzelmű maradt Angliában is, hosszú időbe telt rábeszélni egy magyarországi útra, mert hallani sem akart róla addig, amíg oroszok ott voltak. Attól félt, hogy letartóztatják, ha visszamegy. Végül 1992-ben szánta rá magát az útra. Édesanyámmal, Joseph öcsémmel és annak feleségével autóval mentek és egy hetet töltött Magyarországon, meglátogatták a még élő testvéreit, rokonait. 2004-ben indult repülőjárat Manchester és Budapest között, ami megkönnyítette az utazást. Rábeszéltem édesanyámat és a testvéreimet egy útra. Ekkor találkoztunk Marika unokatestvéremmel, akivel szoros barátságba kerültünk és azóta is állandó kapcsolatba vagyunk. Tulajdonképpen az ő rábeszélésére szerveztem meg 2006-ban az egész családjunk számára egy újabb utat. Tizenötön mentünk hogy megünnepeljük a szüleim 60 éves házassági évfordulóját a katolikus nagytemplomban, amelyben 1946-ban házasságot

kötöttek. Marika, magyarországi unokatestvérem pedig egy nagy partit rendezett sok-sok távoli rokonnal. Megnéztük a régi házunkat is, amely már lakatlan és sajnos romokban áll. Ez volt szüleim utolsó útja Magyarországra. Édesanyám 2011-ben, édesapám 2014-ben halt meg. Én az elmúlt tíz évben rendszeresen visszalátogattam. Voltam már az egyik testvéremmel, a férjemmel, a kollégáimmal is. Utoljára idén márciusban voltam Magyarországon, ott ünnepeltük öcsém 65. születésnapját. Élveztük az ételek már-már elfeledett ízeit. Ezeket nőttünk fel, ezeket főzte édesanyánk otthon, aki a legjobb szakács volt.

■ *Minek tudható be, hogy ilyen gyakran visszajár?*

■ Ezek leginkább nosztalgikus utak, szeretem, hogy használhatom a nyelvet.

■ *Mondjon néhány szót az Ön és testvérei családjáról.*

■ Joseph bátyám sikeres utat futott be, az iskola elvégzése után munkáját mint autószerelő kezdte és cég vezetésében fejezte be, már nyugdíjas. John öcsém szállítványozással foglalkozik, lánya Charlotte, fia Nathan, az egyedüli aki a Sas nevet továbbviheti a családban. Etel húgom a helyi egyetemen dolgozik adminisztrátorként, egy fia van, Charlie, aki most lesz 23 éves. John öcsém mellett Charlie az, akit leginkább foglalkoztatja a magyarsága, a magyar származása. Én az iskola elvégzésétől kezdve egy bankban dolgoztam, de már boldog nyugdíjas vagyok. Egy

lányom van, Jacqueline és három unokám akik gondoskodnak arról, hogy ne unatkozzak.

■ *Utolsó kérdésem, hogy a történések tükrében hogyan látja az életüket, Magyarországot és a magyarságukat?*

■ Visszanézve az elmúlt időre azt gondolom, hogy édesapámat a körülmények kényszerítették arra, hogy végül egy pompás életet teremtsen nekünk. Ő ezt akkor talán nem is tudta, de én mindig hálás leszek neki, hogy Angliába hozott minket. Az első néhány év nehéz volt, mindnyájan megdolgoztunk azért, amink van. Szeretek itt élni, Liverpool egy fantasztikus város, apám is nagyon szerette. Volt szerencsém bejárni a világot és Magyarországra is mindig szívesen megyek, de mindig örömmel jövök haza, Liverpoolba.

■ *Kedves Gizella, nagyon köszönöm, hogy vállalkozott a riportra és válaszolt a kérdéseimre.*

■ Örömmel tettem. Kérdései nagyon sok emléket idéztek fel bennem, többnyire szépeket és néhány nem annyira szépét. Köszönöm a lehetőséget, hogy mindezeket elmondhattam. ■

